

4. *Месель-Веселяк В.Я.* Підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. — 2007 — № 12. — С. 8—14.

5. *Файчук О.* Оцінка виробництва конкурентоспроможності продукції за технічними параметрами / О. Файчук // Економіка АПК. — 2004. — № 10. — С. 134—139.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2011 р.

УДК 631.145(477.43/44+477.84)

Н. А. Мазур, канд. екон. наук, доцент,
Подільський державний
аграрно-технічний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ МІЖГАЛУЗЕВИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН НА ОСНОВІ НОВИХ ФОРМ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглянуто теоретичні основи та практика функціонування агрохолдингіве як нового типу агропромислових формувань в аспекті удосконалення міжгалузевих економічних відносин на основі агропромислової інтеграції, проаналізовано основні конкурентні переваги двох агрохолдингіве на Поділлі.

Ключові слова: агрохолдинг, агропромислова інтеграція, переваги, економічні відносини, інтеграційні формування.

В статье рассматриваются теоретические основы и практика функционирования агрохолдингов как нового типа агропромышленных формирований в аспекте совершенствования межотраслевых экономических отношений на основе агропромышленной интеграции, проанализированы основные конкурентные преимущества двух агрохолдингов на Подолье.

Ключевые слова: агрохолдинг, агропромышленная интеграция, преимущества, экономические отношения, интеграционные формирования.

In the article theoretical bases and practice of functioning of agro holdings are examined as a new type of the agroindustrial formings in the aspect of improvement of economic relations between industries on the basis of agroindustrial integration, basic competitive edges are analysed two agro holdings of the Podil'skiy region.

Keywords: agro holding, agroindustrial integration, advantages, economic relations, integration formings.

Постановка проблеми. Головними завданнями сучасного етапу розвитку економіки АПК є стабілізація і подальше нарощування обсягів виробництва продовольчих ресурсів, а на цій основі забезпечення оптимізації споживання харчових продуктів на душу населення, позбавлення залежності країни від їх імпорту.

них поставок, створення сприятливих організаційно-економічних умов сільськогосподарським товаровиробникам, значного поліпшення соціального розвитку українського села. Тому розвиток продовольчого підкомплексу, як найбільш важливої ланки агропродовольчого комплексу, повинен займати одне з пріоритетних місць у формуванні і здійсненні регіональної політики держави. В сучасних умовах ринкової економіки його вектор необхідно спрямовувати на одержання високих конкурентоспроможних кінцевих результатів діяльності виробничо-господарських структур. Для забезпечення ефективного розвитку агропродовольчого сектору та конкурентоспроможності його продукції повинні функціонувати тільки такі організаційно-правові форми підприємницьких структур, які зможуть досягнути успіху як на національному, так і на світовому рівнях.

Аналіз існуючих досліджень за даною проблемою. Серед науковців існує велике розмаїття підходів щодо визначення сутності поняття «агропромислова інтеграція» та оцінки форм її розвитку. Кожне з них є правомірним, оскільки відображає підхід автора до дослідження агропромислової інтеграції як співпраці підприємств різних сфер АПК, або з точки зору розвитку між ними зв'язків, або з позиції їх об'єднання. Питанням удосконалення міжгалузевих економічних відносин на основі нових форм агропромислової інтеграції приділяють багато уваги як вітчизняні, так і зарубіжні вчені-аграрники, зокрема: В. І. Гончаров, О. Є. Гудзь, М. В. Зубець, М. Й. Малік, В. І. Назаренко, В. Я. Месель-Веселяк, П. Т. Саблук, В. Г. Ткаченко та ін.

Виділення невирішених проблем та формулювання цілей статті. Агропромислова інтеграція, на нашу думку, досить складне, багатогранне явище і повинне досліджуватися з різних сторін. При цьому є важливим її соціальний аспект, який відсутній в більшості наукових досліджень. Вважаємо, що агропромислова інтеграція — це соціально-економічний процес, який здійснюється шляхом розвитку технологічних, економічних та організаційних зв'язків підприємств різного рівня суспільного виробництва у формі їх співпраці або об'єднання для спільного виробництва, переробки, зберігання і доведення до споживача продуктів харчування і предметів споживання з сировини сільськогосподарського походження. Мета статті полягає у окресленні основних напрямів удосконалення міжгалузевих економічних відносин на основі нових форм агропромислової інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Однією з причин кризового становища в сільському господарстві, на нашу думку, був поси-

лений розвиток малих підприємств на початку реформування аграрної економіки. Як засвідчили результати, дрібнотоварне виробництво в аграрній сфері економіки показало свої значні мінуси. Причиною цього стала низька платоспроможність малих підприємств, що вплинула на: недотримання агротехнічних вимог вирощування культур, значний фізичний та моральний знос техніко-технологічного обладнання, неможливість застосування передових досягнень НТП у виробництві тощо.

Як свідчить практика, в умовах розвитку великого бізнесу, порівняно з малим, найповніше використовується синергетичний ефект за рахунок поєднання великого, середнього та малого виробництва в єдиній системі господарювання. Світова практика переконливо доводить про переваги великотоварного виробництва над дрібним. А тому в сучасних умовах чільне місце відводиться комплексній проблемі — визначитися з формами організації великотоварного виробництва. Сьогодні стає очевидним, що формування конкурентоспроможного агропромислового виробництва повинно будуватися на інтеграційній основі.

Регіональний досвід свідчить про різноманітність інтеграційних форм господарювання. Основною організаційно-правовою формою інтеграції в агропромислового виробництві Подільського регіону є об'єднання різного рівня, які виступають у формі інтеграції-асоціації. При цьому на практиці часто поєднуються функції та організаційно-правові форми господарювання [3].

Найбільшими орендарями сільськогосподарських земель в Україні є компанія «Українські аграрні інвестиції» (близько 330 тис. га), Маріупольський металургійний комбінат (ММК) ім. Ілліча (близько 225 тис. га) і «Нафком-агро» (близько 200 тис. га). До п'ятірки найбільших орендарів сільськогосподарських угідь також увійшли компанії «Миронівський хлібопродукт» (180 тис. га) і «Астарта-Київ» (166 тис. га). Земельний банк 25 найбільших аграрних холдингів складає приблизно 3 млн га із 40—42 млн га сільгоспугідь України [6].

Не дивлячись на те, що вартість агрохолдингів у 2009—2010 роках впала в рази, криза не перешкодила залученню іноземного капіталу в агросектор. Проте, на відміну від минулих років, перевага віддавалася не ІРО, а приватному розміщенню. До кризи на ринку землі була присутня велика кількість компаній, що переслідували виключно спекулятивний інтерес, — права на оренду землі купувалися для подальшого перепродажу. Використовувана агрохолдингами модель ведення бізнесу випробування кризою не пройшла, оскільки власники робили ставку на зростаючий ри-

нок і високі ціни на сільгосппродукцію. З метою збільшення прибутковості почалася консолідація різних сільгоспнапрямків, пов'язаних з вирощуванням і переробкою агрокультур [1].

Проте вітчизняні аграрні компанії до цих пір залишаються надзвичайно привабливими як для портфельних, так і для стратегічних інвесторів — агропромислові підприємства мають переваги порівняно з іншими галузями. Причин тому декілька. По-перше, сільськогосподарська продукція, значна частина якої експортується за кордон (зерно, соняшникова олія, ріпак), має стійкий попит на світовому ринку. По-друге, агросектор — чи не єдиний в економіці України продовжує демонструвати зростання (за попередніми даними за 2010 рік результат від основної діяльності сільськогосподарських підприємств становив 12,8 млрд грн прибутку проти 7,2 млрд грн у 2009 році, рівень рентабельності в цілому склав 20,6 % проти 13,4 % у попередньому році). По-третє, нові технології дозволяють майже вдвічі збільшити віддачу сектора зернових — до 60—70 млн т зерна в рік — без збільшення посівних площ [2].

Розглянемо основні переваги двох найбільших представників агрохолдингів на Поділлі — «Астарта-Київ» (Вінницька та Хмельницька області) та «Мрія Агрохолдинг» (Тернопільська та Хмельницька області).

Астарта-Київ — вертикально інтегрований агропромисловий холдинг, лідер цукрової та сільськогосподарської галузей України, який об'єднує п'ять регіональних підрозділів, три з яких розташовані у Полтавській області, один у Вінницькій області — ТОВ «Хмільницьке» та один у Хмельницькій області — ТОВ «Волочиськ-Агро». Основна діяльність агропромхолдингу полягає у виробництві високоякісного цукру та супутньої продукції (меяси та сухого гранульованого жому), вирощуванні та реалізації зернових і олійних культур, а також м'яса і молока. За результатами виробничого сезону 2010 року, агропромхолдинг виробив 13 % українського бурякового цукру, що дало змогу йому закріпити позицію найбільшого виробника цього продукту у країні. Завдяки реалізації стратегії вертикальної інтеграції, з роками створено повний цикл виробництва: від вирощування цукрового буряку до виробництва цукру.

Станом на кінець 2010 року загальна площа сільськогосподарських земель у довгостроковій оренді становить більш, ніж 210 тис. га (порівняно із 36 тис. га у 2003 році). Синергетичним сегментом бізнесу агропромхолдингу є тваринництво. Регіональні підрозділи виробляють щоденно понад 150 тонн молока.

Виробництвом сільгосппродукції займаються агрофірми, які спеціалізуються на вирощуванні цукрового буряку, зернових та олійних культур (насіння, добрива та засоби захисту рослин сертифіковані відповідно до вимог українського законодавства). Значна увага приділяється впровадженню елементів органічного землеробства, використанню у якості добрив дефекату від виробництва цукру на цукрових заводах та органічних добрив від тваринництва (рис. 1).

Наступною перевагою аналізованого холдингу є використання сучасного устаткування та техніки відомих європейських та американських компаній, таких як Case і Claas. З 2002 р. холдинг співпрацює з американською компанією Amity Technology, яка є провідним виробником техніки для вирощування цукрового буряку.

Однією з конкурентних переваг холдингу є те, що майже всі агрофірми мають власні складські приміщення та обладнання для сушки та очистки зернових, що дозволяє їм самостійно обробляти, зберігати та відвантажувати продукцію покупцям.

Потужності з виробництва цукру складаються з 8 цукрових заводів, які можуть переробляти близько 32 тис. тонн цукрового буряку на добу (два з них розташовані у Вінницькій та Хмельницькій областях). Агропромхолдинг забезпечив динамічне зростання виробництва цукру, обсяги якого за період 2003—2010 років виростили у чотири рази — з 46,5 до 200 тис. тонн. Системи управління якістю і безпекою продукції цукрових заводів сертифіковані відповідно до міжнародних стандартів ISO 9001:2000. У 2008—2009 роках на кредитні кошти, отримані від Європейського банку реконструкції та розвитку, а також за рахунок власних коштів, на заводах холдингу була проведена модернізація, спрямована на підвищення енергоефективності виробництва, зокрема, на 20 % було зменшено споживання природного газу при переробці буряку [7].

Цукровий буряк вирощується, переважно, власними сільськогосподарськими підприємствами, а також закуповується у незалежних виробників, розташованих поблизу цукрових заводів. У 2010 році частка власного буряку склала близько 80 % від загального обсягу переробки. Наявність сировинної бази істотно знижує залежність від зовнішніх поставач буряку, оптимізує їх терміни, знижує собівартість виробленого цукру, гарантує безперервність і максимальний вихід якісного готового продукту.

Стратегічною метою «Астарті-Київ» є 100 % забезпечення заводів сировиною, вирощеною агрофірмами холдингу. Сьогодні

«Астарта-Київ» — один з провідних вертикально-інтегрованих агропромислових холдингів, основний бізнес якого пов'язаний із забезпеченням українських промислових споживачів та населення високоякісним цукром, а також з вирощуванням та торгівлею сільськогосподарською продукцією.

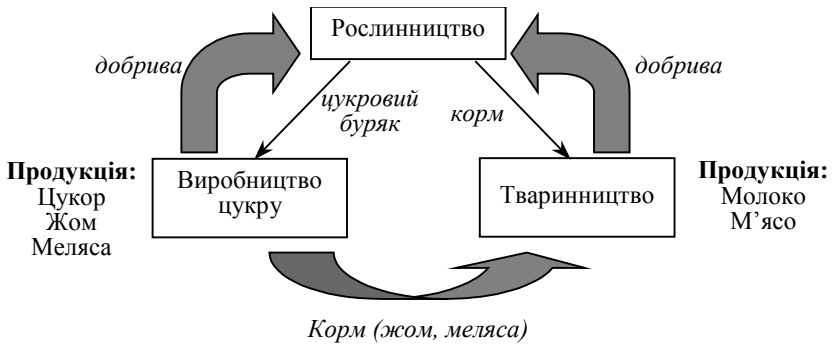

Рис. 1. Структура бізнесу агропромхолдингу «Астарта-Київ» [7]

Іншим прикладом ефективного удосконалення міжгалузевих економічних відносин на основі нових форм агропромислової інтеграції є «Мрія Агрохолдинг» — провідна агропромислова компанія України, один з найефективніших виробників сільськогосподарської продукції в Україні та світі. Із простої мрії про створення передової та відповідальної компанії, яка б вирощувала і постачала найкращі продукти споживачам, розпочався в 1992 році сімейний бізнес Івана Гути. Компанія виросла і розширила свої сільгоспугіддя з початкових 50 га до 218 000 га, наче зерно, що дало сходи. На сьогоднішній день «Мрія» — це вертикально інтегрований агропромисловий холдинг з власною інфраструктурою і сучасним парком автотранспорту і сільгосптехніки.

Землі «Мрії» розташовані в чотирьох суміжних областях: Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій та Івано-Франківській. Головний офіс компанії знаходиться в с. Васильківці. Весь земельний банк компанії поділений на 12 окремих дотичних кластерів — по 10 000—22 000 га кожен, на чолі кожного з яких стоїть окрема виробнича команда. Кластерна модель і вдале географічне розташування дає «Мрії» можливість користуватися основними конкурентними перевагами, ефективно керувати й зберігати земельні ресурси.

Продукція «Мрії» постачається у більш, ніж 20 країн світу, в тому числі і найбільшим харчовим компаніям Європи. Структура

посівів компанії організована так, що дозволяє повною мірою використовувати землі та виробничі потужності протягом усього року. Дані рис. 2 наочно підтверджують переваги агрохолдингу за показником середньої урожайності культур над середніми по Україні [4].

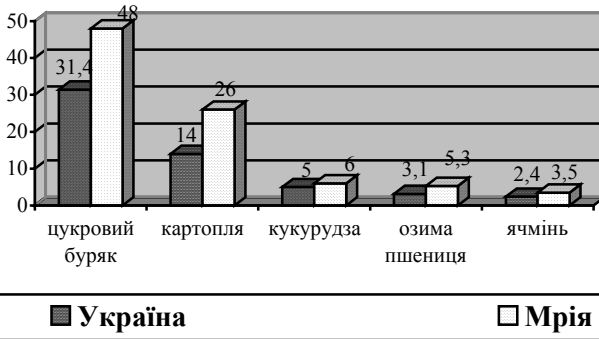

Рис. 2. Урожайність основних сільськогосподарських культур у 2009 році, т/га

Протягом 18 років «Мрія» використовує успішні методи ведення сільського господарства, ґрунтуючись на міжнародному досвіді та постійному підвищенні продуктивності. Компанія має вертикально інтегровану структуру, яка дозволяє ефективно керувати всім виробничо-збутовим ланцюгом ведення сільського господарства — від виробництва насіння, планування та вирощування врожаїв до зберігання, транспортування та логістики. У порівнянні з основними конкурентами «Мрія» має найвищі рівні продажів і прибутковості на один гектар.

Закордонний досвід показує, що на світових ринках виживають компанії зі стійкими інтеграційними зв'язками. Наприклад, у США ще в минулому столітті на основі вертикальної інтеграції вироблялось понад 90 % бройлерів. За кордоном інтенсивно відбувається не тільки процес інтеграції, але й кооперації. У середньому через кооперативи у Скандинавських країнах проходить 75—80 % товарної продукції сільського господарства. Особливо це стосується тваринництва, і в першу чергу молока. В Данії та Фінляндії близько 80 % молока йде через кооперацію, а в Швеції — практично 100 %. У цій країні кооперативам належить 100 % молочної та 80 % м'ясної промисловості. У Голландії через кооперативи проходить вся молочна продукція [5].

Основними проблемами ринкової інтеграції у країнах Європи є: 1) строгі санітарні та фітосанітарні вимоги; 2) підвищені вимоги до якості сільськогосподарської сировини та готових продовольчих продуктів; 3) високий рівень конкуренції; 4) залежність від експортних субсидій; 5) експорт сировини; 6) залежність від зовнішніх ринків.

Висновки. Підсумовуючи сказане, можна стверджувати, що у даний час для аграрного сектора України надзвичайно важливі освоєння зовнішніх ринків, розширення експортної орієнтації виробництва, що повинно стати одним з основних чинників економічного зростання галузі. Це особливо актуально ще й тому, що значна частина продукції не має попиту на внутрішньому ринку внаслідок низької купівельної спроможності населення, і саме ця обставина є основним стримуючим чинником розвитку українського сільського господарства.

З метою подальшого розвитку інтеграційних процесів слід звернути увагу на: формування ефективної системи економічних відносин між учасниками інтеграційних формувань; удосконалення форм агропромислової інтеграції, земельних відносин та відносин власності; покращення інвестиційної привабливості і активізацію інвестиційної діяльності з метою розвитку виробництва і формування необхідного розміру оборотного капіталу, що забезпечує нормальне ведення виробничо-фінансової діяльності тощо.

Отже, агропромислова інтеграція — один із найефективніших шляхів виходу АПК із кризи, який повинен контролюватися з боку держави.

Література

1. Аграрный переполох [Електронний ресурс] : за даними 28.12.2009. — Джерело доступу: <http://privat-agro.com.ua/mnews59.html>.
2. Дані Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Мазур Н. А. Організаційно-економічні засади функціонування АПК Подільського регіону. Монографія / Н. А. Мазур. — Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2011. — С. 263—271.
4. Мрія — агрохолдинг : Про нас [Електронний ресурс]. Джерело доступу: <http://www.mriya.ua/about/>.
5. Назаренко В. И. Рынок продовольствия на Западе / В. И. Назаренко. — М. : Институт Европы РАН; Русский сувенир, 2008. — С. 143—145.
6. Оpubлікован рейтинг крупнейших латифундистов Украины [Електронний ресурс] : за даними газети «Дело» 05 октябрю 2009 года

— Джерело доступу: http://www.ukrrudprom.ua/news/Opublikovan_reyting_krupneyshih_latifundistov_Ukraini.html.

7. Фірма «Астартга—Київ» [Електронний ресурс. Джерело доступу: <http://www.astartakiev.com/?id=371>].

Стаття надійшла до редакції 07.03.2011 р.

УДК 330.4 : 519.237.8

С. І. Мала, асистент,
Білоцерківський національний аграрний університет

ВИКОРИСТАННЯ КЛАСТЕРНОГО АНАЛІЗУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Аналіз розмірів оплати і продуктивності праці на регіональному рівні особливо в сільському господарстві, де низький рівень вартості робочої сили, є актуальною проблемою. Для визначення взаємозалежності даних факторів був використаний кластерний аналіз, який науково доцільний для проведення економічних досліджень.

Ключові слова: кластер, оплата праці, продуктивність праці, райони, сільське господарство.

Региональные тенденции экономического развития и их учетно-информационное обеспечение. Анализ размеров оплаты и производительности труда на региональном уровне, особенно в сельском хозяйстве, где низкий уровень стоимости рабочей силы, актуальная проблема. Для определения взаимозависимости данных факторов был использован кластерный анализ, который научно целесообразен при проведении экономических исследований.

Ключевые слова: кластер, оплата труда, производительность труда, районы, сельское хозяйство.

Regional tendencies of economic development and them registration-information support. Analysis of sizes of payment and labour productivity at regional level especially in agriculture, where low level of cost of labour, is an actual problem. For determination of interdependence of these factors a cluster analysis which is scientifically expedient during the leadthrough of economic researches was used.

Key words: cluster, payment, labor efficiency, areas, agricultural industry.

Актуальність проблеми. В умовах ринкової глобалізації швидкий підйом провідних секторів виробництва повинен здійснюватися на основі застосування соціально-інтегрованих систем, найефективнішими з яких є кластерні об'єднання, та проведення відповідної кластерної політики, виходячи передусім з того, що кластери — один з найважливіших інструментів розвитку регіонів. Для фундаментальних глибоких наукових розробок в еконо-